

Iulian BOLDEA

Publicația „Echinox” în pagini de epistolar

I.B. – prof. univ. dr. la Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș. A colaborat, cu mai multe articole, la „Kindlers Literatur Lexikon” (Metzler, Stuttgart / Weimar, 2009). Ordinul „Meritul pentru învățământ”, în grad de Ofițer, 2004. Este conducător de doctorat, redactor-șef al revistei „Studia Universitatis «Petru Maior». Philologia”, redactor la revista „Vatra”, membru în colegiul de redacție al mai multor reviste de cultură. Dintre volumele publicate: *Scriitori români contemporani* (2002), *Poezia neomodernistă* (2005), *Vârstele criticii* (2005), *Istoria didactică a poeziei românești* (2005), *Poeți români postmoderni* (2006), *Teme și variațiuni* (2008).

Revista „Echinox” a fost, pentru cei care și-au înfăptuit aici ucenicia literară, un spațiu al libertății de gândire și de creație, în care s-au înfiripat vocații și s-au consolidat modele, s-au deschis orizonturi ideatice și s-a configurat o anume disciplină interioară, alcătuită din lecturi, din rigoare, din fermitate a opțiunilor și exercițiu al dialogului autentic. „Echinox”-ul a oferit șansa unei maturizări graduale, prin simțul relativității valorilor, într-o ambianță stimulatorie, în care liberul schimb de idei se impunea ca privilegiu al esențialei distincții între valoare și nonvaloare, între mistificare și adevăr estetic. Ucenicie, efervescență și spirit constructiv, exercițiu de receptare adecvată a valorilor și simț al responsabilității, încredere în sine și în forța culturii de a modela personalitatea umană, iată câteva dintre însușirile pe care cei care au trecut pragul redacției le-au deprins în atelierul „Echinox”-ului. Să observăm, ca semn al „clasicizării”, apariția, în ultimii ani, a unor cărți, dicționare, antologii despre fenomenul literar „Echinox”. Cele mai semnificative sunt semnate de Petru Poantă (*Efectul „Echinox” sau despre echilibru*, 2003), Nicolae Oprea (*Literatura „Echinoxului”*, 2003) sau Ion Pop (*„Echinox”. Vocile poeziei*, 2008). Instructive și relevante pentru istoria

revistei și pentru reconfigurările sale sunt *Dicționar Echinox (A-Z). Perspectivă analitică* (coord. Horea Poenar, 2004; ediția a II-a, Pitești, Editura Paralela 45, 2008), *Revista „Echinox” în texte. Gândirea socială. Antologie (1968-1990)* de Traian Vedinaș, 2006 sau *Bábel Tornován. Antologia textelor în limba maghiară apărute în revista „Echinox”*. Culegere de texte de Mihály András Beke și François Bréda (1983).

O însemnătate cu totul aparte prezintă volumele de corespondență purtată între cei care au determinat destinul și prestigiul revistei clujene. În *O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj. Corespondență Mircea Zăciu-Marian Papahagi* (2012) avem de a face cu mărturia uneia dintre cele mai fascinante prietenii literare din România postbelică, bazată pe relația magistru–discipol, în care comuniunea de idei se întâlnește cu esența unei aspirații consubstanțiale de libertate de gândire și creație. Textele epistolare traduc însă și o predispoziție paideică, un efort de pedagogie intelectuală, prin care dialogul își întregeste articulațiile semantice și rosturile modelatoare, formând o imagine în mișcare a unui moment de construcție interioară exemplară. Demne de interes sunt paginile epistolare referitoare la „Echinox”, la care Mircea Zăciu colaborează, privind cu interes evoluția revistei, dar exprimând și unele rezerve, amărăciuni sau reproșuri („Echinox” a ieșit, nr. 8-9 zilele astea și pe curând nr. 10. Revista nu mai are însă nervul de altădată, degeaba se amăgește Jean. Dacă tu crezi că-l poți reînvia, te înșeli. Nu cred că ar fi pentru tine o activitate optimă, căci ți-ar irosi inutil puterile... Echipa actuală nu merită efortul, sunt câțiva tineri destul de mediocri, nu mai e niciunul la înălțimea primei echipe. Vei vedea singur că nu merită. Pe Jean îl bate gândul să renunțe, apoi tot el revine, sentimental. Dar totul trebuie să facă singur, de la alergătura la tipar la corectură, dactilografie etc. Muncă de rob, fără nicio satisfacție”). Cu totul alta e poziția lui Marian Papahagi, care vrea să consolideze revista, să-i redea rezonanța, pregnanța și forma de altădată, prin „readucerea la matcă” a celor care au făcut prestigiul publicației („În ce privește „Echinoxul”, vreau ca, – tot pentru o vreme – să îi urmez lui Jean intenția secretă de a-i readuce pe cei vechi pe lângă revistă. Dacă voi reuși, voi rămâne, dacă nu, tot ceea ce mă leagă de „Echinox” – prietenia pentru ceilalți – se va duce și las baltă această treabă. Sunt dispus să ajung până la a condiționa prietenia mea pentru cei cu care am fost la început, când am făcut revista, de readucerea lor la matcă. Cu toate că, înțeleg din

diverse scrisori primite, că a început să se cam răcească prietenia între ei, ceea ce mă îndurerează sincer, pentru că țin mult la toți și la prietenia dintre ei”). Rezonând la intențiile lui Mircea Zăciu de a configura o revistă tânără („Fapt e că n-am încetat să visez la o revistă care ar putea întruni niște forțe tinere din care știu că și tu ai face bucurios parte”), Marian Papahagi subliniază, încă o dată, posibilitatea de a consolida în Cluj o „serioasă și stabilă atmosferă intelectuală”: „atunci când se vor fi adunat cei ce vor vrea să lucreze și când vor fi stabilit exact cum vor să fie acea revistă, apariția ei va fi o pură formalitate (între altele țin să vă spun că mor de curiozitate să aflui cine sunt misterioasele persoane capabile de atât de frumoase intenții, și anume de a da Clujului o serioasă și stabilă atmosferă intelectuală. E mult de făcut în sensul ăsta, și faptul că oamenii nu lipsesc e o adevărată ușurare)”. Document important al unei comuniuni ideatice de excepțională substanță și al reflexelor contradictorii ale unei epoci revoluate, Epistolarul Zăciu-Papahagi e revelator pentru condiția intelectualului aflat „sub vreme”, care încearcă să-și construiască insule de libertate compensatorii, spații consolatoare, în care firescul, gândirea vie, demonul îndoielilor se reunesc benefic.

Volumul *La „Echinox”, în atelier. Corespondență Marian Papahagi–Ion Pop. 1969-1981* (Ediție îngrijită și cuvânt-înainte de Lucia Papahagi, prefață de Ion Pop, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2015) întregeste spectacolul edificării revistei „Echinox” și al consolidării unor entuziasme, temeri, aspirații și deziluzii legate de „funcționarea” publicației studențești de la Cluj. Încă din primele scrisori se vedește un orizont al afinităților elective, la început marcat de o adresare solemn-protocolară, devenită apoi afectuoasă, prin care cei doi tineri intelectuali își comunică idei, aspirații, elanuri intelectuale, în frazare suplă și densă, austeră. Deficitul de umor, pe care îl semnalează Ion Pop în prefață, referindu-se la propriul temperament intelectual, e compensat de exercițiul ideatic ferme, eliberate de orice iluzionări și de verva eficacității culturale. Foarte semnificative sunt, în schimb, notațiile de vibrație afectivă, cu rezonanță autoreflexivă, în care timbrul scrisului epistolar e încărcat de melancolie și de tentația asumării unui trecut revolut, marcat de irizări ale himericului („am avut zile în care singurătatea mi s-a părut insuportabilă și orice gând întors către o imagine în care am investit suflet, rămasă într-un trecut, se dilata teribil, câștiga o însemnătate ce n-aș fi bănuit-o altădată. S-a întâmplat

astfel ca și micile și marile tristeți provocate de lipsa ecoului din partea celor cărora le scriam să devină copleșitoare adeseori, cu atât mai mult în cazul unor prieteni dintre cei mai apropiați”).

Din paginile acestei cărți reiese, numaidecât, sentimentul comuniunii ce îi leagă pe cei doi intelectuali, atașați deopotrivă de idealul formării proprii, dar și de devotamentul față de proiectul echinoxist. Nu lipsesc umorile de moment sau reacțiile la adresa contextului istoric restrictiv, impropriu actului de cultură autentic. Atașamentul față de „Echinox” îl va determina pe Marian Papahagi să se alătore lui Ion Pop la conducerea revistei, fapt notat cu simplitate, în formulări sugestive, ilustrative pentru spiritul de colegialitate deplină ce îi anima pe cei doi scriitori, aflați într-o perpetuă confruntare cu pericolele, amenințările și agresiunile cenzurii: „Înțeleg viitoarea formulă ca o dirigență colegială în care, firește, vei putea lua absolut orice hotărâre vei crede de cuviință, ca unul mai cu experiență și mai «literat» decât ceilalți, subsemnatul inclus. Cred că împreună vom putea duce foarte bine revista, și nu te teme, nu vei răpi nimănui nici un laur ca director al revistei. Asta în primul rând. E evident că la început va trebui să-mi spui toate tainele profesiei de care eu prin forța lucrurilor m-am îndepărtat. Odată învățat, mă voi ocupa eu de toate formalitățile și săcâielile. Nu mă lua drept unul care vrea să facă pe emotivul. Am un plan pe care îl cred destul de bine pus la punct de organizare a redactorilor, fără niciun totalitarism din parte-mi și cu singurul scop al unei distribuii cât mai egale a responsabilităților. N-am nicio veleitate de tiran conducător, dar nici de apostol, și mă închin în momentele fericite de ieșire din abulie la niște zei ai organizării care, între noi fie zis, sunt și ei necesari”.

Însemnătatea spirituală și afectivă a „Echinox”-ului pentru Ion Pop și pentru Marian Papahagi e uriașă, iar epistolele dezvăluie detalii despre această dragoste, despre acest atașament, despre devotamentul *sans rivages* față de ideea de cultură autentică și față de libertatea de expresie. Cu atât mai mult cu cât, la un moment dat, s-a vorbit chiar despre posibilitatea desființării revistei „Echinox”, într-un context în care ingerințele politicului se manifestau cu maximă agresivitate asupra publicațiilor literare românești. Scrisorile capătă, acum, un ton al urgenței și al panicii, în fața unei astfel de posibilități nefaste, după cum dezvăluie și nebuloasa de zvonuri, dezinformări care circulau în epocă

despre destinul grupării și al publicației studențești clujene. Cu spirit de echilibru, cu tact, Marian Papahagi caută să limpezească anumite temeri excesive ale lui Ion Pop despre soarta revistei („Sper că nu te îndoiești de obiectivitatea mea: de aici plecând, o să-ți spun că m-au mirat nespun o seamă de lucruri pe care le-ai scris în scrisoare, la care faci aluzie, căci nu cred că ți-au fost înfățișate exact. Oricum, cei care ți-au scris de moartea «Echinouxului» și bucuria foștilor echinoxiști la acest eveniment au avut timp s-o facă, fiindcă n-au trebuit să acționeze pe cât posibil ca acest lucru să nu se întâmple”. Roman epistolar al unei prietenii în care disciplina, rigoarea, ordinea lui Ion Pop se întâlnește cu erudiția și fervoarea ideatică, nu lipsită de accent ludic a lui Marian Papahagi, *La „Echinoux”*. În atelier e o carte de exemplară exigență intelectuală, lipsită de stridențe ale subiectivității, în care verva construcției culturale, efervescența trăirii ideatice se îmbină cu o revelatorie stăruință în edificarea propriului destin intelectual.